

CAÇADORS DE CONVERSES

25 anys del Grup de Recerca Folklòrica d'Osona

Carles García

El Grup de Recerca Folklòrica d'Osona es va constituir a finals de 1980 a Vic. Va néixer gràcies a la unió dels esforços de tres persones, Xavier Roviró, Ignasi Roviró i Jaume Ayats, en un moment, als inicis de la democràcia, de creativitat i de projectes il·lusionants per a la construcció del país, «en un marc concret i marcat per les circumstàncies». Tenien una intuïció sobre el que volien fer, però el seu entorn acadèmic encara no els podia oferir ni el marc teòric ni les eines metodològiques precises per dur-ho a terme. De fet, l'única i omnipresent referència de Joan Amades no els va satisfer mai prou. Tot i això, amb les seves intuïcions i el seu esforç van tirar endavant el projecte. Des de finals de l'any passat se celebren els vint-i-cinc anys de la constitució del grup, vint-i-cinc anys durant els quals el Xevi, l'Ignasi i el Jaume han dut a terme una de les recerques més intensives sobre el folklore oral en una comarca catalana, que entre els seus resultats més destacats compta amb un arxiu totalment documentat de gairebé 700 hores d'enregistraments orals i persones entrevistades i 21.000 fonogrames iniciat a finals de l'any 1980. Un arxiu que en l'actualitat és un referent per qualsevol que vulgui estudiar la comarca i que segurament en el futur serà motiu d'estudis monogràfics per la seva vàlua, com ara ho són altres reculls escrits de folklore oral. En l'enfocament d'aquestes reculls sistemàtics d'entrevistes i en el mateix esforç per la sistematització rau probablement la seva principal aportació, ja que com ells mateixos diuen, l'esforç per completar el seu treball de

Al camí de Santa Magdalena amb Rupit al fons.

camp a tota la comarca els ha allunyat una mica de l'anàlisi intensiu i l'elaboració dels materials recollits. Això, però queda com un repte de futur al que ells no renuncien.

Per conversar amb ells decideixo convocar-los allà on van començar més intensament les seves recerques, a Rupit. En aquest poble osonenc del Collsacabra el Xevi, l'Ignasi i el Jaume van fer la seva primera estada de recerca l'estiu de l'any 1981. Durant aquest primer treball de camp a Rupit es van dedicar intensivament a la realització d'entrevistes orals i la recollida de dades entre els avis de la comarca.

Hem fet bé de quedar a Rupit. El lloc estimula la seva memòria i els seus records, i també em permet veure'ls en acció sobre el terreny. Hem quedat davant de can Marçal, la fonda de Rupit on van dinar i sopar durant aquelles sis setma-

nes, fet que va convertir la fonda en la seva «oficina», i allà hi anava tothom que els volia trobar. De seguida reconeixen la gent i, abans de començar amb la nostra entrevista, s'imposa parlar dels vells temps amb el Jaume Marçal, propietari de la fonda, quan tres nois de Vic plens d'energia van arribar a Rupit amb la vocació de parlar amb la gent per recollir tots aquells coneixements que intuïen que estaven en perill de desaparició. El dia de la nostra visita el poble està excitat. És un assolellat matí de dissabte de primavera i un gran nombre de visitants omplen els carrers del poble. A això se suma la visita del conseller Carretero per inaugurar les obres del nou ajuntament. Sobre aquest tema, els canvis fets en el menjador de la fonda, la futilitat de la televisió o les virtuts de les patates de Rupit versa la conversa. Però no ens podem entretenir més, tenim una entrevista a fer, o millor dit, una conversa a fer.

37

A FONTS

Per parlar sortim del poble pel camí de Santa Magdalena i seiem en un racó a mig camí com tantes vegades havien fet ells mateixos.

ELS INICIS

A finals dels anys setanta tots tres estaven vinculats a Vic amb els inicis del moviment folk, l'animació, els esplais, l'excursionisme de descoberta del país. Es vivien amb intensitat uns moments d'obertura del país amb la democràcia. En aquest context l'interès per les músiques i els coneixements populars i la vocació per recollir-los davant la percepció de desaparició imminent els va unir en un projecte comú. Després d'unes primeres experiències, «cates» i entrevistes van decidir iniciar el seu primer treball de camp intensiu a Rupit, on es van traslladar a viure a la casa d'un parent durant sis setmanes. Aquesta va ser la primera d'un seguit de «missions» que els van portar posteriorment a cobrir tota la comarca.

LA METODOLOGIA

Les missions van continuar els dos anys següents al Lluçanès, i el 1984 al sector del Montseny i les Guilleries. Per fer la resta de la comarca, en recerques també intensives entre 1985 i 1991, ja es van concentrar sempre a Folgueroles. Des del primer moment varen descobrir els problemes metodològics als que s'haurien d'enfrontar. Van veure que no existien guies ni propostes metodològiques estructurades i concretes que els permetés resoldre els problemes pràctics amb els que es trobaven. Com es transcrivía la música, la lletra, la fonètica...? «No hi havia escola». De l'obra del cançoner no se'n coneixia res en aquell moment, l'Amades, el gran referent omnipresent no els oferia un model en el que se sentissin còmodes. «Si haguéssim estat a París o a Londres hauríem trobat qui ens orientés, com s'havia de fer una entrevista,

Els caçadors caçats.

quin plantejament metodològic...» Per altra banda, «la manca d'això ens va fer més originals». La seva aposta va ser d'orientació positiva: intentaven reproduir el més originalment possible el document aconseguit, respectant la versió de l'informant i els seus girs dialectals. Pel que fa a l'enregistrament sempre han volgut estar a l'avantguarda incorporant les últimes novetats tecnològiques. Van ser dels primers a incorporar el DAT com a sistema d'enregistrament, fet que els va comportar certs problemes als inicis, perquè les existències de materials eren limitades «Vam arribar a acaparar per una missió totes les existències de cintes disponibles a Barcelona». En definitiva, tot i la inexistència inicial d'un camí marcat, el grup va donar sempre a les qüestions metodològiques, tecnològiques i de sistematització de la informació una gran rellevància. Destaquen molt la importància d'elaborar resums minutats de les entrevistes, ja que aviat van descobrir que la transcripció completa de les entrevistes no era viable pel volum de feina que comportava. Aquests resums minutats són els que permeten catalogar les entrevistes per fonogrames en funció dels temes, i ha estat una metodologia utilitzada sistemàticament. Aquest interès per la sistematització i la recupera-

ció de les dades recollides és probablement el motiu pel qual avui en dia disposen d'un dels arxius d'enregistraments orals més importants del país.

L'ART DE LA CONVERSA

D'entrevista en entrevista, d'informant en informant, experimentant constantment perseguint el mite exòtic de la tradició popular, dels tresors populars, van descobrir el que realment els va acabar fascinant: «les situacions comunicatives» amb els informants: «Anàvem a buscar tresors i vam trobar gent». «Vam trobar moltíssim més del que esperàvem». Intuïen que la naturalitat de la conversa era un dels valors principals i això, en els primers temps, els va dur a voler amagar l'enregistrament a l'informant per influir-lo el mínim possible. Buscaven la naturalitat, evitar la distorsió que podia produir l'aparell, aparells que, recordem, no eren les subtils gravadores actuals. Així, en un primer moment un membre del grup era sempre el responsable d'enregistrar les entrevistes. Només una vegada van ser descoberts per un nen, però per sort els avis no varen donar credibilitat a les sospites infantils. Aviat van descobrir que la situació de

conversa tempera el fet tecnològic i que la gent ha anat assumint la penetració d'aquestes tècniques cada vegada amb més naturalitat. Per tant, no tenia sentit amagar l'enregistrament. El contacte directe amb l'informant mitjançant la situació comunicativa de la conversa es va convertir ràpidament en la seva gran estratègia, i van aprendre a treballar en equip per donar fluïdesa i naturalitat a la conversa. I com ells expliquen, en la conversa apareixien aquells coneixements

que al final constituïen els seus objectius. Però ja no era només això el que buscaven, sinó que ara també s'emocionaven amb la fascinació del cara a cara, amb un bon narrador, amb una bona conversa, una bona «situació comunicativa». Les seves no han estat entrevistes periodístiques, amb preguntes tancades que pretenien respostes presuposades, ells han explotat al llarg d'aquests anys l'art de la conversa i en aquesta recerca es van convertir en caçadors de conver-

ses. Aquesta visió del folklore els ubica lluny de la imatge del folklorista recol·lector i col·leccionista de curiositats, i els situa més propers als estudiosos del folklore com a fet comunicatiu, a una visió del folklore com a forma artística de comunicació humana, en la que tenen lloc les llegendes de follets però també els rumors contemporanis, tal com els tres membres del grup va estudiar conjuntament amb Josep M. Pujol en el llibre *Benvinguts al club de la SIDA i altres rumors d'actualitat*.

ARXIU GRFO

Els germans Roviró amb l'avi Josep Masnou, de Folgueroles, l'any 1988.

ARXIU GRFO

Era l'any 1981, entrevistant Josep Crous de Rupit.

MIRANT ENRERE

Si fan un repàs crític d'aquests vint-i-cinc anys veuen que canviarien algunes coses. Pel que fa als aspectes metodològics han trobat a faltar la incorporació d'una dona que els permetés treballar altres registres en els quals com a homes els ha estat vedada l'entrada. Van començar amb la clara vocació de pentinar tota la comarca i no fer-ho sobre un sol tema sinó amb una visió àmplia. Aquest objectiu els va portar a una dedicació intensiva al treball de camp, on per altra banda van trobar les satisfaccions en la comunicació directa amb els informants i on segurament resideix la seva principal originalitat. Vist amb la distància, i des d'una perspectiva acadè-

39

A FONTS

mica, creuen que potser els hauria calgut dedicar menys esforços a la recol·lecció i més a l'elaboració dels materials recollits. Aquest fet potser és el que explica la incomprensió de la seva tasca que han sofert des del sector acadèmic, i ha fet que el seu treball passés desapercebut durant molts anys. No se'n peneixen, i recorden críticament que molts dels treballs dels àmbits de les ciències socials acaben pecant del contrari, és a dir, un pes excessiu del treball de gabinet per sobre del treball de camp.

MIRANT ENDAVANT

Així com els primers anys durant la dècada dels vuitanta el grup va estar molt actiu pel que fa a les missions i la recerca, durant els noranta es va treballar més per productes concrets, com la recerca sobre el folklorista Vilarmau, el treball «Rumors i llegendes contemporànies» en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, el treball sobre les cançons populars recollides per Verdaguer, el treball sobre el flabiolaire Roviretes, i altres estudis. Actualment ja no fan aquelles recerques intensives, només fan alguna entrevista de tant en tant i van a veure algun avi i evidentment ja enregistren amb mp3. I en el futur volen continuar treballant els materials que ja tenen recollits i elaborar nous productes, com el llibre projectat sobre el folklore d'Osona.

En aquest punt acabem la nostra conversa i refem el camí enfilant-nos novament cap a la trama urbana de Rupit. Ens despedim davant de la fonda can Marçal on han reservat taula amb les seves famílies i on segur continuaran rememorant els vells temps amb la gent del poble. A més, el Jaume ha trobat les darreres setmanes una imatge que necessita documentar i mostra el seu interès per trobar alguna persona que n'hi pugui donar referències. En el fons, la caceria continua.

BREU CURRÍCULUM

Xavier Roviró Alemany

El Xavier és el gran dels dos «Rovirons», tal com són coneguts. És el president del Grup, i el responsable dels fons d'enregistraments orals i del dia a dia del grup. Ha desenvolupat la seva tasca en l'àmbit de l'ensenyament i actualment és el cap d'estudis de l'Intitut Jaume Callís de Vic i professor d'Educació Física. És un gran amant de la muntanya i com a tal, instructor de l'Escola Catalana d'Alta Muntanya. A més de la seva tasca com a membre del Grup de Recerca Folklorica d'Osona, ha publicat diversos treballs sobre el folklore osonenc i sobre Folgueroles.

Ignasi Roviró Alemany

El més petit dels «Rovirons» també treballa en l'àmbit de l'ensenyament i és el director del col·legi Sant Miquel dels Sants de Vic. És doctor en Filosofia per la Universitat de Barcelona i professor d'Estètica i Filosofia de l'Art a la Universitat Ramon Llull. A banda dels treballs en l'àmbit del Grup de Recerca Folklorica d'Osona, l'Ignasi ha publicat sobre estètica i filosofia catalana.

Jaume Ayats Abeyà

El Jaume és el que ha seguit un camí professional més proper als treballs del grup. Músic violinista és doctor en Art (especialitat Musicologia) amb una tesi sobre la expressió sonora de les multituds en el món urbà europeu. Va estudiar etnomusicologia a l'Ecole des Hautes Études en Sciences Sociales de Paris. A més dels treballs en el Grup de Recerca Folklorica d'Osona, ha participat en molts treballs de recerca etnomusicològica i compta amb moltes publicacions sobre el tema. Actualment és professor d'Etnomusicologia a la Universitat Autònoma de Barcelona.

TREBALLS DE RECERCA I PUBLICACIONS

Aquesta és la llista de les recerques, activitats i publicacions més importants desenvolupades pel Grup de Recerca Folklòrica al llarg d'aquests vint-i-cinc anys, una mostra de la seva constància i del valor de la seva feina. A aquesta llista cal sumar com ja hem dit la importància de l'arxiu d'enregistraments orals sistemàticament recollit i catalogat pels membres del grup.

Les missions

- 1981 Municipi de Rupit i Pruit
- 1982 Municipi de Prats i part del Lluçanès
- 1983 Resta del Lluçanès
- 1984 Sector del Montseny i Guillerries
- 1985 Sector d'Osona Sud
- 1986 Sector d'Osona Nord
- 1987 Sector de la Plana de Vic (petits municipis)
- 1988 Resta de la Plana de Vic (petits municipis)
- 1989 Sector de la Plana de Vic (municipis grans)
- 1990 Resta de la Plana de Vic (municipis grans)
- 1991 Resta d'Osona

Treballs fora de les campanyes de recerca

- Investigació sobre el folklorista J.M. Vilarmau.
- Organització de les I Jornades d'Estudis Folklòrics fetes a Vic. 12, 13, 14 de desembre de 1991.
- «Rumors i llegendes contemporànies», per encàrrec de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya.
- Les cançons populars recollides per Mossèn Cinto Verdager.
- El flabiolaire Roviretes.
- Les cançons populars de la història de Catalunya.
- La cançó lírico-narrativa a les Guillerries.
- Llegendes de la Plana de Vic.
- Llegendes sobre bandolers.

Publicacions

- *El folklore de Rupit i Pruit, I. Cançoner*. Col·lecció l'entorn, Editorial EUMO, Vic, 1983. És un volum de 192 pàgines amb un centenar de peces musicals fruit de la recerca folklòrica al municipi de Rupit i Pruit. Actualment està exhaurit.
- *El folklore de Rupit i Pruit, II. Narracions*. Col·lecció l'entorn, Editorial EUMO, Vic, 1984. És un volum de 264 pàgines. Conté 189 narracions diverses fruit de la recerca folklòrica al municipi de Rupit i Pruit.
- *Cançons i tonades tradicionals de la comarca d'Osona*. CPCPTC, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultural, juliol de 1994. És un CD amb una selecció de 56 peces musicals d'Osona. És el volum 2 de la sèrie 1 de la col·lecció de la Fonoteca de música tradicional catalana.
- *De Rams a Pasqua. Cants de Setmana Santa i Pasqua a la comarca d'Osona*. GRFO i El 9 Nou, Vic, maig de 1996. És un CD que conté 22 peces musicals enregistrades a Osona i totes referents al període que va de Rams a Pasqua.
- *Folklore del Lluçanès. Josep Maria Vilarmau i Cabanes*. Ajuntament de Prats de Lluçanès i Dinsic Publicacions Musicals, setembre de 1997. És un volum de 520 pàgines en les que es pot trobar un estudi de la figura del folklorista Vilarmau i 150 cançons, prop de 50 rondalles, 30 danses, un estudi del Ball dels Romeus i un pilot de jocs i entreteniments; tot aquest material és fruit de la recerca folklòrica de JM Vilarmau.
- Josep M. Pujol (coord.) *Benvingut/da al club de la SIDA i altres rumors d'actualitat*. Temes d'etnologia de Catalunya. CPCPTC, 2002. Estudi sobre rumors i llegendes contemporànies. Volum de 293 pàgines.
- *Cançons tradicionals catalanes recollides per Jacint Verdager*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002. Volum de 144 pàgines i acompanyades amb enregistraments del GRFO.
- *El flabiolaire Josep Verdager i Portet*, Roviretes. CPCPTC, Generalitat de Catalunya, 2003. És un CD amb 32 peces tocades per en Roviretes. Hi ha un ampli estudi, 144 pàgines, sobre el flabiolaire.
- *Història i memòria. Cançons populars de la història de Catalunya*. Editorial FARELL, 2004. És un treball de 140 pàgines amb cançons sobre la història de Catalunya i uns estudis de contextualització històrica.
- *Cent llegendes de la Plana de Vic*. Editorial FARELL, 2000. És una recopilació de llegendes, 127 pàgines, recollides pel GRFO a Osona.
- *Serrallonga, el bandoler llegendari català*. Editorial FARELL, 2002. Estudi històric i llegendari de 124 pàgines.

El GRFO també ha editat la col·lecció «La Dotzena», de facsímils, estudis, monografies i mostres de la cultural popular: 1. Dotze Auques; 2. Dotze Goigs; 3. Dotze Romanços; 4. Dotze Orrelis; 5. Llibre primer de les Faules d'Isop; 6. Calendari de l'any. A aquestes publicacions s'hi ha de sumar articles i col·laboracions en publicacions diverses.

